

Bakgrunnsmateriale til *En liten irritasjon* av Harold Pinter

Trøndelag Teater, Teaterkjelleren

Premiere 25. november 2011

Om *En liten irritasjon*

Hva er en liten irritasjon?

De fleste vil være enige i at *en irritasjon*, er noe som er negativt. Samtidig er det ikke nødvendigvis utelukkende negativt. Et myggestikk kan for eksempel være en irritasjon, selv om det kan medføre en nesten ekstatiske nytelse å klø på det. De fleste vil også være enige i at en irritasjon, til tross for at den kan være plagsom, ikke er spesielt alvorlig. Man ville for eksempel aldri si om en livstruende tilstand, for eksempel et hjerteinfarkt eller lungekreft, at det var en irritasjon. Og hvis en irritasjon ikke er så veldig alvorlig i seg selv, så må jo en *liten* irritasjon være rene bagatellen. Men slik er det ikke i dette tilfellet.

Harold Pinter skrev *En liten irritasjon* i 1958. Da stykket hadde urpremiere året etter, var det som radioteater. I og med at en av karakterene i stykket er stumme, opplevdes det som om denne personen var et fantasifoster, en som ikke fantes på ordentlig, men som de andre karakterene i stykket bare innbilte seg at fantes. Siden den gang har stykket blitt spilt på diverse scener rundt om kring i verden med stor suksess. I 2008 ble det spilt på National Theatre i London, med Jamie Beamish i den stumme rollen som fyrstikkselgeren.

Vår produksjon av *En liten irritasjon* skal vises på teatrets minste scene, Teaterkjelleren. Forestillingen lages med video som et sentralt virkemiddel, og etter hvert vokser handlingen ut av den lille Teaterkjelleren og sprenger grensene som rammer inn fiksjonen. Dette gir et moderne uttrykk som formidler historien på en effektiv måte. *En liten irritasjon* er skuespiller Helga Wendelborgs avskjedsforestilling på Trøndelag Teater. Med den krevende rollen som Flora avslutter hun en over femti år lang skuespillerkarriere.

Om Harold Pinter

Harold Pinter (1930-2008) var britisk forfatter, dramatiker, regissør, poet, samfunnsdebattant og skuespiller. Han ble tildelt Nobelprisen i litteratur i 2005.

Pinter er en av de mest sentrale dramatikerne i England i moderne tid. Han har skrevet en lang rekke skuespill og filmmanuskript, og han har vært ansvarlig for både tv- og teaterproduksjoner av egne og andres tekster. Han har en helt særegen stil både språklig og genremessig. Dialogene i manuskriptene hans ser ved første øyekast ut som helt vanlig

dagligtale, men når man leser dem høyt, så oppdager man at språket i tekstene er bygget opp av en skribent med en helt utrolig sans for rytme og semantikk. Språket til Pinter er tvetydig og stilistisk inntil det ekstreme, noe som er en av hovedgrunnene til at skuespillere elsker å jobbe med tekstene hans. Som skuespiller Sverre Anker Ousdal sa da han jobbet med *Hjemkomsten* på Nationalteatret for noen år siden: ”Pinters replikker er som smør i kjeften.”

Når det gjelder det genremessige, har litteraturkritikere for lenge siden gitt Pinter æren av å ha utviklet en helt ny genre, nemlig ”trusselkomedien”. Begrepet passer godt til de fleste av Pinters teaterstykker, som ofte er like komiske som de er skremmende. Mye av humoren ligger i den underlige kontrasten som oppstår mellom det stilistiske, rene og vakre språket og de uventede dramatiske situasjonene som oppstår mellom karakterene.

Harold Pinter var en politisk engasjert dramatiker. Han var en aktiv motstander av apartheid, krig og atomvåpen gjennom hele sitt liv. Da han vant Nobelprisen i litteratur i 2005 sjokkerte han en hel verden da han i sin takketale hevdet at USA ikke bare har støttet, men også skapt de fleste militærdiktaturer i verden, og at den britiske statsministeren burde straffeforfølges for krigsforbrytelser. Nobelprisen er for øvrig bare en av svært mange litteraturpriser Harold Pinter har blitt tildelt i løpet av sin karriere.

Handlingsreferat

Det aldrende ekteparet Flora og Edward lever sammen i trygghet og fred og ro. De er over middagshøyden, og kan nå lene seg tilbake og nyte fruktene av det de har sådd gjennom et langt liv. Men helt ferdige er de ikke med å skape. Edward har et stort prosjekt som han har høye ambisjoner med; han jobber med et siste verk, kanskje kan man kalle det selve livsverket, et stort maleri som skal fange svaret på noen av livets største spørsmål. Som den pliktoppfyllende hustru hun er, prøver Flora så godt hun kan å hjelpe ham. Hun legger forholdene til rette og sørger for at han får alt han trenger av mat og drikke og søvn og så videre.

Men den siste tiden har arbeidet til Edward gått litt i stå. Han har mistet konsentrasjonen. Noe distraherer ham. Og dette ”noe” er en fillete gammel mann som har stilt seg opp like utenfor huset til Flora og Edward. Hvorfor han står der, er uklart. Riktignok har han med seg et Brett med fyrstikker, men verken Flora eller Edward har noen gang sett ham selge en eneste eske. Faktisk har de ikke sett ham gjøre noe annet heller. Ikke bevege seg en gang. Selv ikke i uvær. Eller om natten. Han gjør ingenting annet enn å bare stå der, helt

urørlig, rett utenfor bakdøren deres. Til slutt holder ikke Edward ut lenger. Han overtaler Flora til å gå ut og invitere fyrstikkselgeren inn.

Fra det øyeblikket fyrstikkselgeren trer inn i huset, så forsøker Flora og Edward på hver sin måte å finne ut hvem han er, og hvorfor han har kommet til dem. Til tross for at fyrstikkselgeren aldri sier noe, så mener begge likevel at de kommer frem til sannheten om ham. Flora oppdager til sin store overraskelse at fyrstikkselgeren har kommet til dem fordi han er drevet av vilt, lidenskapelig begjær etter henne, mens Edward oppdager at fyrstikkselgeren er hans verste mareritt, en uforståelig og umenneskelig skikkelse av ren ondskap, som har kommet for å ødelegge ham.

Den avsluttende hendelsen i stykket er at Flora kaster ut Edward og plasserer fyrstikkselgeren i hans sted.

Tema og konflikt

En liten irritasjon handler om frykt, og om hvordan frykten for at en katastrofe skal skje, skaper nettopp den katastrofen man frykter.

Det er i utgangspunktet ingenting ved fyrstikkselgeren som antyder at han på noen som helst måte skulle utgjøre en trussel mot Flora og Edward. Han er i alle fall ingen fysisk trussel; han er gammel, stiv som en stokk, antagelig både blind, døv og stum. Økonomisk er han heller ingen kapasitet. Der Flora og Edward sitter trygt i et varmt og stort hus, står han ute i regnet tilsynelatende uten andre eiendeler enn de han har på seg. Det er heller ingenting som tyder på at Flora og Edward har noe å frykte fra fyrstikkselgerens mentale evner, det virker ikke som han er i stand til å formulere en eneste intellektuell tanke. Det eneste ved ham som gjør fyrstikkselgeren til en mistenkelig person, er Flora og Edwards egen mistro ovenfor personer som velger å leve etter andre idealer og verdier enn dem selv.

En liten irritasjon er et stykke som har en klar politisk agenda. Flora og Edward vet ingenting om fyrstikkselgeren, men *de gir ham mening*, alt ettersom hvordan det passer deres behov, og deres verdensanskuelser. På denne måten vokser det som til å begynne med var en liten irritasjon (en ensom og fattig person som ikke passer inn i deres verdensbilde) til et aldeles enormt fiendebilde (en farlig og ondskapsfull skapning som truer verden slik de kjenner den). Denne mekanismen er den samme som har motivert et utall preventive kriger, ikke minst USAs invasjon av Irak i 2003, der en ubegrunnet frykt for Iraks masseødeleggelsesvåpen legitimerte en blodig krig som tok livet av minst like mange

mennesker som man fryktet at de angivelige masseødeleggelsesvåpnene hadde kunnet komme til å gjøre, dersom de hadde eksistert.

Utdrag fra stykket:

(...)

FLORA

Edward, hvor er du? Edward? Hvor er du, Edward? Edward, hva gjør du?

EDWARD *våkner*

Gjør?

FLORA

Jeg har lett etter deg overalt. Jeg kom tilbake, og du var borte. Har du vært ute?

EDWARD

Nei.

FLORA

Hvor har du vært?

EDWARD

Her.

FLORA

Jeg har lett overalt. Jeg gikk til og med opp på loftet.

EDWARD *tonløst*

Hvorfor skulle jeg ha gått opp på loftet?

FLORA

Du må ha sett meg. Du kan jo se meg herfra.

EDWARD

Ikke nødvendigvis.

FLORA

Ja...

EDWARD

Man kan bare se deler. Hjørner. Et veldig lite hjørne.

FLORA

Hva gjør du?

EDWARD

Ingenting. Jeg jobbet med noen skisser, det var alt.

FLORA

Skisser?

EDWARD

Til verket mitt.

FLORA

Hvilket verk?

EDWARD

Verket om tid og rom.

FLORA

Men... det har jeg ikke... jeg har aldri hørt om det.

EDWARD

Har du ikke hørt om det?

FLORA

Jeg trodde verket handlet om noe helt annet.

EDWARD

Jeg har jobbet med dimensjonalitet og rom... og tid... i årevis.

FLORA

Men... hva med det andre?

EDWARD

Glem det andre.

Pause.

FLORA

Men hvor er skissene dine? Det er jo ingen skisser her?

EDWARD

Du skulle bare visst. Du skulle bare visst.

FLORA

Herregud, hva er det der? Er det en løs okse? Nei. Det er fyrstikkselgeren! Gud bedre, du kan se ham. Han ser større ut. Har du spionert på ham? Han ser ut...som en okse.

FLORA

Edward?

Pause.

FLORA

Du går glipp av den beste tiden på dagen.

EDWARD

Jeg har ingenting å gjøre i dag.

FLORA

Hva med verket ditt?

EDWARD

Gå ut. La meg være i fred.

FLORA

Ærlig talt, Edward. Sånn har du aldri snakket til meg før.

EDWARD

Jo, det har jeg.

FLORA

Åh, Eddie. Beddie-Weddie.

EDWARD

Ikke kall meg det!

FLORA

Øynene dine er blodskutte.

EDWARD

Faen.

FLORA

Det er for mørkt her inne til å spionere.

EDWARD

Faen.

FLORA

Det er lysere ute.

EDWARD

Faen.

FLORA

Og så mørkt her inne.

EDWARD

Jesus Kristus!

FLORA

Du er redd ham.

EDWARD

Det er jeg ikke.

FLORA

Du er redd en stakkars gammel mann. Hvorfor?

EDWARD

Jeg er ikke redd!

FLORA

Han er en stakkars, harmløs, gammel mann.

EDWARD

Åhh øynene mine.

FLORA

La meg skylle dem.

EDWARD

Hold deg unna.

Pause.

Jeg vil snakke med ham. Jeg skal ta en prat med ham. Det er absurd, selvfølgelig. Jeg kan virkelig ikke tolerere noe så... absurd, rett utenfor dørstokken min. Jeg tolererer det ikke. Jeg

vil ikke tolerere det. Han har ikke solgt noe i hele dag. Ingen har gått forbi ham. Jo. En munk gikk forbi. En ikke-røyker. I flagrende gevanter. Han var åpenbart en ikke-røyker, men likevel, mannen gjorde ingen fremstøt. Han gjorde ingen fremstøt for å få til et salg, for å bli kvitt en av de forbannede eskene sine. Hans eneste sjanse i hele dag, og han gjorde ikke et fremstøt.

Pause.

Jeg har ikke kastet bort tiden. Jeg har, faktisk, truffet spikeren på hodet. Han er ikke fyrstikkselger i det hele tatt. Rart at jeg ikke har skjønt det før. Han er en bedrager. Jeg har fulgt nøye med på ham. Han gjorde ingen fremstøt mot munken. Og munken, munken gjorde ingen fremstøt mot ham. Munken stanset ikke opp, så ikke opp, la ikke merke til fyrstikkselgeren i det hele tatt. Og fyrstikkselgeren – det er latterlig å kalle ham det. For en farse. Nei, det er noe meget falskt over den mannen. Jeg har tenkt å komme til bunns i saken. Jeg skal snart bli kvitt ham. Han kan gå og spille rollen sin et annet sted. Istedenfor å stå der som en okse... en okse, rett utenfor bakdøren min.

FLORA

Men hvis han ikke er fyrstikkselger, hva holder han på med da?

EDWARD

Det finner vi snart ut av.

FLORA

Har du tenkt å gå ut og snakke med ham?

EDWARD

Absolutt ikke. Gå ut til ham? Absolutt... ikke. Jeg inviterer ham inn hit. Inn til meg. Så skal vi... komme til bunns i saken.

(...)

Forslag til spørsmål som kan danne utgangspunkt for diskusjon

- Hvem av de tre personene i *En liten irritasjon* sympatiserer du mest med, og hvorfor?
- Har du selv opplevd å bli ilagt meninger eller hensikter som du ikke har? Hvordan oppdaget du det, og hvordan føltes det, og hvilke konsekvenser fikk det?
- Har du selv opplevd å ilegge andre meninger eller hensikter som de ikke hadde? Hvilke konsekvenser fikk det, og hvilke andre konsekvenser kunne det ha fått?
- Hvorfor bytter Flora Edward ut med fyrstikkselgeren?
- Finn eksempler fra virkeligheten der misforståelser, frykt og fordommer har ført til alvorlige konflikter.